

Regissören har ordet (2009)

För tredje året har jag glädjen att som regissör möta Rune Lindströms kongeniala och underbara texter, uttolkade av ett gäng härliga himlaspelare. Somliga har omformats och funnit nya gestalter, andra fördjupas snart i redan genomarbetade rolltolkningar.

Som Vår Herre möter vi 2009 en utsocknes Claes Hartelius, skådespelare på flera tiljor och dukar i den underbara skenvärld som Shakespeare kallar världen. Vi ska klä honom i blommig väst och herremansrock för att när världen kallar kunna vandra ner bland betryckta själar som dväljs i jordelivets mödor.

Marit tar nu gestalt i en hemvändare; direkt från sångens värld med fina yrkestitlar som logonom och folkmusiker. Sofia Sandén axlar det jag anser vara spelets huvudroll, vars saga slutar brutalt redan när spelet börjar och som ger oss anledning att tänka till inför främlingshat och utanförskap.

*Kvider kajorna än över Rundels gränd
Och Johannesgatskrönets backe?
Står ännu om natten en lampa tänd
över oskrivna blad och en halmgul nacke?*

*Så var det den gången. Ett billigt logi
fick besök av celesta toner.
medan världens största mordsymfoni
gav konsert för grova kanoner.*

*Jag lyddes till toner ur näver och gran
och ur källornas dolda flöden:
de enkla ord, vi fått med på vår ban',
det uns som oss räddar från döden.*

*Och min lya fylldes med valhänt folk
i näversulor och pälsar,
och någon mumlade: "Bliv vår tolk!
det är hundrade släktled som hälsar."*

*Och jag målade dem i den goda färg
som i björklöv och rötter vi finna.
Jag vandrade salig på kornblåa berg
där de stolta kurbitserna brinna.*

*Jag målade Salomos gästbudshus
med fiolers och flöjters drill
- och den rike mannen såg dagens ljus
år -40 i skräckens april.*

*Ord sattes till ord och färg till färg.
Det var folketro från gråa byar.
Och profeternas rop från de heliga berg
sjöngs på dalmål ur svavelskyar.*

*De Gamles ögon hade jag fått
till låns detta bävande år,
och djupt i mitt väsen har jag förstått
hur deras hjärtan slår.*

*Du känner det än i en yxas skaft
när Du tar i en timmerknut.
Det bär inom sig sin trygga kraft
när den stora Armén stapplar ut.*

*Så blev jag då klar. Det var lärkspel i skyn
och vår, så härlig att skåda
- och mitt Himlaspel, min celesta syn,
blev kvar i min skrivbordslåda.*

*Att det sen fördes upp, att dess rykte blev stort
och förde oss fjärran och vida
är jag oskyldig till. Det har vänner gjort
som slutit upp vid min sida.*

Rune Lindström 1960

När jag tillfrågades om regin för Himlaspelet var det med största tvekan och fylld av en oerhörd spänning som jag tackade ja. Jag hade sett spelet i dess ursprungsversion sedan femårsåldern; jag var med andra ord gravt handikappad; dessutom panikslagen över eventuella reaktioner på den stora förändring och förnyelse jag ansåg vara nödvändig för spelets fortlevnad.

Jo, vi hade en chans att överleva, men då var det strama tyglar som gällde, dels ekonomiska, det har jag blivit smärtsamt medveten om, men framför allt gällde det att hägna in ursprunget, tidsandan när Himlaspelet skrevs.

Jag letade paralleller, som likt pilspetsar kunde tränga in i en mer marknadsanpassad och nutidsbaserad form, utan att för den skull förändra grunden i Rune Lindströms viktiga text och budskap.

Gemene man och kvinna har få religiösa aspekter på vardagen i 2000-talet. Vi vänder oss allt mer sällan till "Herranom" för att söka stöd och tröst. Vi drar ingen nytta av de säkra spår i natur, hav och växtlighet som förebådar eller varnar oss. "Det går nog ett tag till ska ni se. Vi måste ju ha in kosingen!" Våra bilder är numera digitaliserade och anpassade eller omgjorda efter våra speciella behov och krav.

Rune Lindström var en ung man som mitt i teologistudierna i början av fyrtioalet började tveka i sin tro; han såg fascismens frammarsch i Europa, med lemlästning och utrotning av oliktänkande som vapen. "Varför har Du gjort världen så ond Herre?"

Han kunde språket och behärskade det väl, han kunde uttrycka sig tydligt både i bild och i skrift, vi har ett jättearv att förvalta och vidarebefordra. Det upptäckte jag, inte minst när jag fick möjlighet att söka och botanisera i det digra men något svårforcerade Himlaspelsarkivet inför "Ett Himla Mellanspel" som gavs sommaren 2006 i Sveasalen.

Arkivet behöver, med högsta prioritet och största omsorg, en snar omplåstring och katalogisering för att senare eventuellt kunna, ska vi säga exploateras, inför en förundrad allmänhet; kanske genom ett nybildat Rune Lindström-sällskap som ska bli verklighet 2009.

Spelet skrevs av en tjugotreåring mitt under brinnande världskrig, en nog så viktig infallsvinkel som förflackats under årens lopp. Tyske ministern protesterade och man hotade Rune Lindström. Vi har helt glömt den politiska betydelsen av spelet.

*Es wimmelt ja von König
Salomo und anderen Juden
in den Himmelspiel!*

Det var studenter från Uppsala och ungdomar från Leksand som agerade, musicerade, sjöng och dansade i "Ett Spel om en väg som till Himla bär", det gavs på Paradplatsen, där bland annat Ejendals arena numera huserar. Spelet har, till skillnad från ishockeyn, inte riktigt följt med i tidernas framfart, fortfarande har faktiskt en stor del av Himlaspelets publik, med hög medelålder, minnen från de första spelåren på fyrtiotalet, nog så viktiga dokument, eftersom vi lär mest av historien, men vi behöver nu framför allt dagsaktuella, unga erfarenheter och rön, för att få denna snart sjuttioåriga farkost att segla vidare för egen maskin, istället för att bli ett värdigt museiskepp som sakta rostar på en snart bortglömd upplagsplats.

Häxkonsterna återkom Rune Lindström till i flera verk, både i bokform, för scenbruk och som televiserad dramadokumentär. Vi lever fortfarande mitt i häxeriet så länge vi accepterar att en folkgrupp eller en härskare kan utrota, skingra eller förflytta oliktankande; en enskild människa eller hela befolkningar.

Det sker inför våra ögon, vi kallar det numera terror, en ständig balansakt mellan ont och gott, mellan öst och väst. Det får inte ignoreras. Protesten går att vidareutveckla i Himlaspelet.

Vilka var egentligen profeterna och måste man numera vara prästvigd för att förstå och ta till sig deras budskap och profetior? Visst finns det folk att fråga, men när väcks vår egen nyfikenhet? Är det möjligt att bromsa den framrusande världskatastrofen som man äntligen, äntligen skriker högt om i press och i radio. Är det möjligt att lyssna lite mer eftertänksamt och försöka se tecknen. Där har Himlaspelet faktiskt en modern poäng.

Rune Lindströms delvis bortglömda CV behöver komma upp till granskning... och beundran; en lista som täcker hans mångfald inom teologi, konst, visa, drama, film, det skrivna och sagda ordet, det vässade ritstiftets flykt över pappret.

Ungdomen är en viktig del av framtidens Himlaspel, både som utövare och som publik. De är blanka kort medan vi andra vårdar och vördar. Den ovanan kan de nog vänja oss av med. De har de dyrbara instrumenten ungdom och fantasi. Modern operationsteknik är inte att förakta och det är spännande att se hur de nu närmar sig denna gamla institution som spelet faktiskt är. Förmodligen är det den pjäs som spelats under flest antal år, på samma plats och med samma grundkoncept. Med oss på vägen följer de nyfikna, de öppna, de som vill och förväntar sig att Himlaspelet skall finnas kvar och möta en ny publik... "när den gamla har "tatt" slut".

Det var förmodligen livsfarligt att ge sig i kast med pjäsen, det fanns meningar om vad som är rätt på både tvären och diagonalen, jag kunde ha blivit skinnflådd av både traditionalister och fundamentalister och just därför är det så oerhört spännande att ha vågat dyka ner i detta rykande hav av åsiktshajar som bara väntade på att få hugga välvässade gaddar i vår slutprodukt.

BIRGIT CARLSTÉN regissör